

ПРАКТИКА ЄСПЛ ЩОДО ЗАХИСТУ ЖИТЛОВИХ ПРАВ В УКРАЇНІ

Володимир Борисович СЕЛЕВКО,

*кандидат філософських наук, доцент,
доцент кафедри права Національного
аерокосмічного університету
ім. М. Є. Жуковського
«Харківський авіаційний інститут»*

Розгляд справ щодо житлових спорів, відбувається відповідно до п. 1 ст. 8 Європейської конвенції «Про захист прав людини та основних свобод», яка гарантує кожній особі окрім інших прав право на повагу до її житла [1]. Вона визначає право займати житло, не бути виселеним чи позбавленим житла. Ратифікувавши Україна зобов'язалась здійснювати необхідні і адекватні заходи для захисту житлових прав громадян [2, с. 127]. Такий захист розповсюджується як на власника помешкання, так і на наймача. Пункт 2 ст. 8 Конвенції визначає підстави, за яких обмежуюча функція держави у використанні особою своїх прав є виправданим. Такі заходи мають бути передбаченими національним законодавством, а також здійснюватися в інтересах державної і суспільної безпеки, економічного розвитку країни. Відповідний список підстав для втручання держави у право власності є достатнім і не підлягає зайвому тлумаченню. Але державі надаються широкі межі розуміння, які не є однаковими і в кожній конкретній країні є особливості і залежать від цілей, зазначених у Конвенції [1].

Якщо охарактеризувати статтю 1 Першого протоколу, «Право власності». То ця стаття гарантує принцип мирного володіння майном. Визначає норми позбавлення майна і за певними умовами. Наступна норма визнає права держави щодо регулювання права власності, наприклад здійснювати контроль використання майна для загальних інтересів [1].

Перед тим як з'ясувати, чи було державами дотримана перша норма, ЄСПЛ (далі Суд) встановлює використання решти двох норм. А саме, зміст поняття «майно» в розумінні статті 1 Першого протоколу до Конвенції. Це стосується питання щодо права держави регламентувати використання власності виходячи з суспільного інтересу та тлумачення ЄСПЛ «суспільного інтересу». Аналізуються умови виправданості втручання держави у право власності. Конвенція допускає втручання держави у право власності, коли воно має законну мету для суспільних інтересів. Втручання у право безпешконого використання своїм майном обов'язково передбачає баланс між інтересами суспільства та прав людини [2, с. 127].

При вирішенні спорів Суд звертається на практику яка в нього вже склалася, що неможливість для особи домогтися виконання рішення на його користь вважається як втручання у право на мирне володіння майном. Суд, також не вважає що національне законодавство для здійснення соціальної та економічної політики, повинен себе обмежувати у визначенні що є «суспільний інтерес». Але Суд прийме позицію держави якщо ці рішення будуть ґрунтуватися на розумних засадах. Європейський Суд звертає увагу

на виправданість обмеження майнових прав та втручання у її здійсненні відбувається, коли має на меті легітимну мету в суспільних інтересах [2, с. 131].

В рішенні Суду у справі «Максименко та Герасименко проти України» (Maksymenko and Gerasymenko v. Ukraine) від 16 травня 2013 року (заява № 49317/07) заявники купили один із гуртожитків у м. Малині був укладений правочин через договір купівлі-продажу. Заявники повідомили місцеві органи влади та мешканців гуртожитку про необхідність його звільнення так як відбулись зміни власника гуртожитку і мету придбання – для власного користування [3].

Прокуратура, представляючи інтересах одного з мешканців гуртожитку та держави, звернулася до суду першої інстанції з позовом про визнання недійсними щодо передачі права власності на гуртожиток. В заяві представник вимагав повернути гуртожиток у власність міста. Заявники покупці подали зустрічний позов, у якому виклали свої заперечення та просили повернути кошти за придбання гуртожитку у разі задоволення вимог прокуратури [3].

Суд першої інстанції задовольнив зустрічний позов відповідачів, позов прокуратури розгляду на їхню необґрунтованість відмовив. Апеляційний суд скасував це рішення та визнав правочини щодо передачі гуртожиток у приватну власність недійсним [3]. Крім цього, рішенням апеляційного суду було зобов'язання повернути заявникам кошти сплачені ними за гуртожиток, а сам об'єкт передати у власність міста.

Заявники подали скаргу до Суду посилаючись на ст. 1 Першого протоколу до Конвенції, порушення їхнього права на мирне володіння своїм майном [3]. Під час розгляду Суд встановив та визнав порушення Конвенції у зв'язку з втручанням держави у право осіб на мирне володіння їхнім майном. Незважаючи що таке втручання було здійснене в інтересах українського суспільства, у Європейського Суду це викликало сумнів стосовно його легітимності. Суд зазначив, що заявники, як добросовісні набувачі, так і не отримали кошти за вилучене у них майно [4].

Прикладом незаконного з точки Європейського Суду виселення з службового житла є справа «Новоселецький проти України» (заява № 47148/99), рішення від 22 лютого 2005 року. Заявник, скаржився на те, що в результаті незаконного проникнення до його помешкання під час його відсутності він втратив особисте майно. Друга частина позову полягала що у зв'язку з незаконним виселенням його зі службової квартири він залишився разом з своєю дружиною без житла. Обґрунтовуючи свій позов він довів що був вимушений проживати у сторонніх осіб, в іншому регіоні країни. Причому в умовах, які унеможливлювали нормальне сімейне життя [4]. Стосовно захисту права власності, Суд зазначив наступне, що стаття 1 Протоколу 1, яка спрямована перш за все на захист людини від втручання держави на право розпоряджатися своїм майном. Також зобов'язує державу здійснювати відповідні та необхідні заходи, які забезпечують захист відповідних прав [2, с. 139]. У кожній справі, де розглядається порушення права власності, Суд повинен перевірити дії чи бездіяльність держави щодо дотримання балансу між загальною суспільною потребою та базових ін-

тересів прав людини. Крим цього Суд враховує те, що людина не повинна нести непропорційний та надмірний тягар щодо володіння.

Відповідно до положень Протоколу держава зобов'язана розслідувати порушення прав особи на приватну власність. Таке розслідування повинно бути проведене об'єктивно, у розумні строки і неупереджено. Європейський Суд зазначив, що мінімальні та максимальні строки розслідування залежить від обставин справи. Що визначається сукупністю фактів та реальною роботою, проведеною під час розслідування. Щодо аналізу рішень українських судів питання зникнення речей заявника, то Суд навидить свою вище викладену позицію, що проникнення до помешкання у відсутності особи не було предметом розгляду з точки зору Протоколу. Крім того, Суд зауважив, відсутня суспільна обґрунтованість цього проникнення, що і зазначено обласним судом у своєму рішенні. Міський суд відмовився їх взяти до уваги при винесенні рішення, розглядаючи позов заяву щодо відшкодування матеріальної шкоди заявнику. Міський суд посилався на постанову прокуратури про відмову в порушенні кримінального провадження.

Суд зазначає, що під час досудового розслідування прокуратура ніколи не розглядала про кримінальну відповідальність двох осіб, які здійснили проникнення. Саме на цих осіб вказував заявник коли в результаті їх проникнення зникли зазначені речі. Незважаючи на всі скарги та звернення з цього приводу він залишився без будь-яких відповідей на звернення. У рішенні Суду зазначено що питання легітимності проникнення до помешкання заявника, питання відповідальності двох осіб за втручання в його власність, повинні були стати пріоритетними як судів, так і прокуратури.

Суд зауважує, що згідно з постановою прокуратури розслідування було направлено на встановлення, чи володів заявник в дійсності описаними ним речами [4]. Під час проведення досудового розслідування з цієї справи було наголошено, що заявник та його свідок не могли вказати конкретне місце розташування меблів у помешканні. Суд не взяв до уваги способи перевірок показань заявника. Але відповідно до висновків рішення, Суд не усвідомив, чому під час розслідування весь час заперечувалася фактичність існування особистих речей, які належали заявнику. Тим більш що була заяву свідка, який допомагав заявнику при переїзді.

Суд констатує, що національні правоохоронні органи неналежним чином перевірили існування речей заявника. Прокуратура ігнорувала скарги заявника, які він подавав, та не звернула увагу на відповідальність представників державної установи власника помешкання. Суд з цього робить висновок, що держава не спромоглася забезпечити рівновагу між різними інтересами в справі та не вжила необхідних дій для здійснення ефективного та неупередженого розслідування. Про зникнення речей заявника в результаті проникнення з дозволу посадових осіб до його помешкання. Крім того Суд відзначив, що заявника лишили відомчої квартири та був вимушений жити зі своєю дружиною у сторонніх осіб. Українські суди тричі розглядали зазначену цивільну справу, що закінчилось прийняття рішення про визнання права заявника на спірну квартиру. Тим не менш Суд вважав, що національні суди не виконали всі зобов'язання, які на них покладалась державою відповідно до положень Конвенції [5]. Незважаючи на те, що прокуратура і суди відновили право власника на користування помеш-

канням, але з огляду на обставини справи Суд зазначив що не відбулося поновлення права на повагу до житла [4].

Виходячи з матеріалів які були надані Суду було винесене рішення, що мало місце порушення Протоколу [6]. Таким чином, позиція ЄСПЧ стає на захисті житлових прав та майнових прав осіб навіть не з точки зору поновлення права, а саме порушення фундаментальних права на повагу до житла та сімейного життя.

Список використаних джерел:

1. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод Офіційний веб-сайт Верховної Ради України. URL: http://www.zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004 (дата звернення: 16.12.2018).

2. Фулей Т. І. Застосування практики Європейського суду з прав людини при здійсненні правосуддя: Науково-методичний посібник для суддів. – 2-ге вид. випр., допов. Київ: 2015. 208 с.

3. Справа «Максименко та Герасименко проти України» (Заява № 49317/07) URL: https://www.zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_c90. (дата звернення: 27.06.2019).

4. Справа «Новоселецький проти України» (Заява № 47148/99). URL: https://www.zakon.rada.gov.ua/laws/show/980_238. (дата звернення: 27.06.2019).

5. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод Офіційний веб-сайт Верховної Ради України. URL: http://www.zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004 (дата звернення: 16.12.2018).

6. Протокол до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод. Офіційний веб-сайт Верховної Ради України. URL: http://www.zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_535 (дата звернення: 12.12.2018).